

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ

Розглядаються питання формування конкурентоспроможної економіки на основі інноваційної активності. Обґрунтовуються інститути ринкової інноваційної інфраструктури, що служать передумовою розвитку конкурентоспроможної економіки та конкурентоздатної продукції. Вказується на необхідність мотивації інноваційної діяльності, що ініціюватиме втілення інновацій у практичне виробництво.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інноваційна діяльність, ринкова інфраструктура, стратегія державного управління, кластерні стратегії, ринкова економіка, інвестиції, державні пріоритети.

Рассматриваются вопросы формирования конкурентоспособности экономики на основе инновационной активности. Обосновываются институты рыночной инновационной инфраструктуры, которые служат предпосылкой развития конкурентоспособной экономики и продукции. Указывается на необходимость мотивации инновационной деятельности, что будет инициировать воплощение инноваций в практическое производство.

Ключевые слова: конкурентоспособность, инновационная деятельность, рыночная инфраструктура, стратегия государственного управления, кластерные стратегии, рыночная экономика, инвестиции, государственные приоритеты.

Questions of formation of economics' competitiveness on the basis of innovative activity are considered. Institutes of a market innovative infrastructure, which serve as the precondition of competitive economy and production's development, are proved. It is underlined necessity of motivation of innovative activity that will initiate an embodiment of innovations in practical manufacture.

Key words: competitiveness, innovative activity, market infrastructure, government strategy, cluster strategy, market economy, investments, the state priorities.

Постановка проблеми. Підвищення ступеня інтегрованості країн є передумовою конкурентоспроможності національних економік. При цьому досвід високорозвинених країн світу засвідчив, що підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника можливе лише завдяки інноваційній активності при максимальному використанні інноваційного потенціалу регіонів, інноваційністю його застосування в господарську практику. Інноваційний шлях розвитку України, який знайшов відображення в офіційних документах, повинен знайти своє продовження в економічній думці вчених-економістів, оскільки в сучасних умовах активна інноваційна діяльність є необхідною не тільки для високорозвинених регіонів, але й регіонів, що не мають такого статусу.

На жаль, для України нині домінуючим є третій і четвертий технологічний укладу, у той час як країни-лідери мають і розвивають п'ятий і шостий укладу [5, с. 24]. Щодо третього і четвертого укладів, то вони представляють важке машинобудування, виробництво і прокат сталі, електротехніку, кораблебудування, автомобілебудування, синтетичні матеріали, кольорову металургію, електронну промисловість. Головними енергоносіями є вугілля і нафта.

П'ятий уклад передбачає розвиток інформаційних і комунікаційних технологій. Ключовими факторами є мікроелектроніка і програмне забезпечення. До шостого екологічного укладу належать: біо- і нанотехнології, аерокосмічна промисловість, системи шпунного інтелекту, опто- і мікроелектроніка, мікромеханіка, фотоніка.

При цьому в Україні, за оцінкою Інституту економічного прогнозування НАН України, нині майже 60 % приходить на продукцію третього технологічного укладу, 38 % – четвертого, 4 % – п'ятого і лише 0,1 % – на шостий уклад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам конкурентоспроможності економіки та інноваційної діяльності присвячено значну кількість досліджень і публікацій, серед яких можна назвати роботи Я. Жаліла, Я. Базилюка, Л. Антонюк, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Кінаха, В. Семиноженка, Б. Маліцького, С. Вовканич та ін.

У їх роботах досліджуються загальні проблеми конкурентоспроможності економіки та шляхи активізації інноваційної діяльності, хоча поки що не існує вичерпної відповіді, завдяки яким механізм цю проблему буде розв'язано, за яких умов інноваційна стратегія зробить технологічний прорив у національній економіці.

Виникає запитання: чому за такої всебічної уваги до конкурентоспроможності економіки, до інноваційної діяльності не вдалося досягнути виробництва конкурентоспроможної продукції, закріпити високий рівень нововведень та ін. Якщо обсяг експорту високотехнологічної продукції в Україні складає 572 млн дол США, то в Італії цей показник складає 20 млрд дол, Іспанії – 9 млрд дол, Росії – 5,3 млрд дол США [1, с. 47]. Основною причиною є те, що виконавча влада як на державному, так, особливо, і на регіональному та місцевому рівнях фактично не займається стимулюванням інноваційного розвитку економіки. Вирішення проблем зростання ВВП, бюджету, заробітної плати, пенсій чи інших напрямів її відповідальності забезпечується головним чином неприпустимим зростанням цін, встановленням необґрунтованих податків, розпродажем державного майна і землі, розширенням платних дозвільних функцій та іншими засобами, які самі по собі не створюють додаткову вартість і не забезпечують реальний приріст національного багатства [2, с. 18].

Головною причиною низької ефективності науково-технічного потенціалу є факт того, що прямі й опосередковані державні інвестиції в науку та інновації слабо пов'язані із завданням забезпечення зростання конкурентоспроможності як науки. У науковій сфері гроші розпоршуються за науковими структурами, багато з яких працюють неефективно і не мають результатів світового рівня, а у виробничій сфері не створено економічних стимулів, які б впливали на технологічне оновлення виробництва і підвищення конкурентоздатності вітчизняних товарів.

Не менш серйозною перешкодою на шляху до зростання конкурентоспроможності економіки, розвитку інноваційної діяльності є нестабільність законодавства та його мінливість, велика кількість правових актів, що регулюють інвестиційну діяльність, їх неузгодженість, нечіткість і незрозумілість, що дозволяє вмілим чиновникам читати його «між рядками» [3, с. 61]. Тому інвестори через непорядкованість правових норм небажають

вклади кошти в економіку України, яка має великі шанси економічного зростання.

Ціллю статті є узагальнення та поглиблення теоретико-методологічних засад та розроблення практичних рекомендацій розвитку конкурентоспроможної економіки на інноваційній основі.

Основні результати досліджень. У сучасних умовах глобалізації економіки, забезпечення високого рівня інноваційної активності національної економіки належить до числа головних державних пріоритетів. Але виконання цього пріоритетного завдання можливе за умови створення високомотиваційного середовища для суб'єктів ринку, з метою підвищення продуктивності праці, у результаті чого зросте платоспроможність споживачів. У цьому випадку інноваційна стратегія вийде за рамки окремих «технологічних територій», давши можливість розвиватись іншим секторам економіки, що забезпечить умови зміцнення української економіки в цілому.

Для розроблення стратегії інноваційного розвитку необхідно створювати переваги, які б дозволяли виготовлення товарів і послуг, що за своїми параметрами не уступали б товарам чи послугам конкурентів. Для цього, вітчизняний товаровиробник повинен мати цілий пакет аргументів для боротьби за статус конкурентоспроможного. До таких аргументів слід віднести: податкове законодавство, орієнтоване на стимулювання продуктивності виробництва, зменшення вартості капіталу, розвитку продуктивних сил, інфраструктури, техніко-технологічного оснащення, інформаційного забезпечення бізнесу та ін. [4, с. 36].

Говорячи про інноваційні перспективи, треба відзначити, що створення одного робочого місця у високотехнологічній сфері економіки коштує нині майже 100 тис. доларів [5, с. 26]. Неважко підрахувати, скільки потрібно грошей, щоб прискорити процес переходу на інноваційну основу, помноживши цю суму орієнтовно на один мільйон зайнятих в інноваційній сфері. Певна річ, очікувати від держави таких коштів не доводиться, тому потрібно визначити пріоритетні напрями (розвиток науки в цілому, отримання на конкурентних засадах грантів на виконання окремих проектів, формування цільових програм, регіональні пріоритети, які мають бути узгоджені із загальнодержавними програмами та ін.), які дозволять розбудувати інноваційне суспільство, за умови посилення на власні ресурси і сили, тобто людський капітал, інтелектуальну власність, технології, розбудовуючи ринкову інфраструктуру. Щодо останнього, то нині важливим напрямом розвитку інноваційної інфраструктури (у перекладі з латинського «infra» означає «нижче під», що дозволяє трактувати інфраструктуру як підструктуру, неголовну структуру) є технологічні парки, на які поширюється спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності, передбачає становлення податкових і митних пільг, державна підтримка, стимулювання діяльності технологічних парків,

їх учасників, дочірніх і спільних підприємств, що виконують інвестиційні та інноваційні проекти за пріоритетним напрямом науково-технічної діяльності технологічних парків. Одним з головних завдань технопарку є залучення венчурного капіталу для фінансування компаній, що використовують наукові ідеї і «високі» технології. В Україні венчурний бізнес став розвиватися за підтримки Європейського Банку Розвитку і Реконструкції, створивши за останні роки 50 венчурних фондів. Але на відміну від венчурної індустрії США і Канади, які фінансують насамперед «молоді» інноваційні компанії, не дивлячись на високий ступінь ризику в Україні, не практикуються стартові капіталовкладення. Іншими словами, венчурний капітал в Україні переважно не орієнтується на інноваційні проекти, а створюється для того, щоб обслуговувати проекти своїх співзасновників.

Причиною такого стану є те, що венчурна індустрія в Україні гальмується нерозвинутою законодавчою базою, нерозвинутістю фондового ринку, непрозорістю фінансової діяльності компаній, відсутністю гарантій для інвестора.

В умовах ринкової економіки стабільне економічне зростання у великій мірі визначається ступенем об'єднання підприємств. Це особливо спостерігається в умовах економічної кризи як України, так і інших країн світу, коли вижити можна тільки об'єднавшись у так звані кластери, які, до речі, набувають визнання в сучасній економічній науці. Відзначимо, що «кластер» – «... концентрація взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, сервісних служб, фірм у взаємопов'язаних галузях та відповідні їй інституції» [7, с. 46].

До кластера входить велика кількість пов'язаних підприємств та інших установ, які відіграють важливу роль у конкуренції: університети, органи стандартизації, дослідні установи, торговельні асоціації тощо, які здійснюють підготовку кадрів, відповідають за здійснення інформаційного, технічного та дослідницького забезпечення» [6, с. 17].

Кластерні стратегії широко використовуються у Великобританії, Німеччині, Нідерландах, Фінляндії та інших країнах. Так, у Німеччині з 1995 року впроваджено програму біотехнологічних кластерів Bio Regio. У Великобританії уряд окреслив райони навколо Едінбурга, Оксфорда і Південно-Східної Англії як основні регіони

розміщення біотехнологічних фірм [8]. Відзначимо, що переваги кластеру вперше в Україні відчувало в 1998 році Хмельницьке швейне підприємство, що склалося об'єднаними 17 підприємств, які розподілили між собою ринки виробництва продукції.

Для національної економіки кластер виступає в ролі потужної сили, яка захищає від зовнішньо-економічної експансії. Зростання потужностей кластерів можуть ініціювати зміну власної стратегії і зайняти відповідні ніші на ринку, за умови якщо вони здійснять так званий технологічний стрибок.

При цьому, активізація інноваційної діяльності знайде своє відображення за умови державної підтримки інноваційного розвитку наукової сфери. Для цього необхідно сформулювати нову стратегію державного управління інноваційною діяльністю. Основними напрямками такої стратегії є:

- державна підтримка формування цілей інноваційної діяльності, формування системи їх пріоритетів;
- забезпечення Європейських стандартів наукоємності ВВП (не нижче 3,5 % від ВВП);
- формування кадрового складу науки, який визначить долю інноваційного розвитку;
- формування сучасної організаційно-функціональної інституції, здатної на високому рівні здійснювати наукові дослідження;
- вдосконалити систему державного управління розвитку науки, зосередивши її зусилля на укріплення інноваційного потенціалу наукової сфери, забезпечення тісного зв'язку між всіма сторонами цього процесу.

Висновок. Отже, конкурентоспроможність національної економіки та її складових може швидко підвищуватись за умови продуманої системи цілеспрямованих дій, у яких велика роль належить інститутам держави. Насамперед, необхідно визначити пріоритети інноваційного розвитку, сформувати інфраструктуру інноваційної діяльності, до якої належать технопарки, бізнес-центри, кластери. При цьому ефективність інноваційної діяльності забезпечується шляхом створення високомотиваційного середовища з метою підвищення продуктивності праці, на базі якого будуть збільшуватись доходи від виробництва, що посилить платоспроможність споживачів. Конкурентоспроможність визначається не зростанням ефективності окремих анклавів, а економіки в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисюк В. Оцінка інноваційної активності економіки країн та регіонів. Економічний часопис – XXI // Науковий журнал. – № 1-2. – 2006. – С. 47.
2. Маліцький Б.А. Сучасний стан наукової сфери України та нова стратегічна доктрина її розвитку. Наука та наукознавство. – № 2, 2006. – С. 18.
3. Марцин В.С. Стратегія розвитку інвестиційної діяльності в економіці України. Актуальні проблема економіки. – № 9. – 2007. – С. 61.
4. Грищенко В.О. Підходи до забезпечення конкурентоспроможності національної економіки // Управління конкурентоспроможністю в умовах глобалізації // За ред. В.П. Онищенка. – 2003. – С. 36.

5. Гесць В.М. Перспективи розвитку економіки України та можливий вплив на нього інноваційних фондів. Наука та наукознавство. – № 3. – 2006. – С. 24-27.
6. Безвушко С. Кластери та їх роль у відродженні економіки. Поділля // Перспективні дослідження. – 1999. – № 2. – С. 17.
7. The Global Competitiveness Report, 1998. – Geneva: World Economic Forum, 1998. – P. 46.
8. Science, Technology and Innovation. – 1999. – № 2. – P. 6.

Рецензенти: Семенов В.Ф., д.е.н., професор,
Верланов Ю.Ю., к.е.н., професор

© Беглиця В.П., 2009

Надійшла до редколегії 19.05.2009 р.